

Ankica Čilaš Šimpraga
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
acilas@ihjj.hr

Ivana Crljenko
Leksikografski zavod Miroslav Krleža
Frankopanska 26, HR-10000 Zagreb
ivana.crljenko@lzmk.hr

PRILOG STANDARDIZACIJI IMENA STRANIH ZEMLJOPISNIH OBJEKATA U HRVATSKOME JEZIKU

Za strane zemljopisne objekte u načelu upotrebljavamo 1) strano, tj. izvorno ime, ili 2) hrvatskomu jeziku prilagođeno ime ili 3) hrvatsko ime za određeni objekt, tj. egzonim. Kako je godine 1972. Skupina stručnjaka za zemljopisna imena UN-a (UNGEGN) preporučila da se ograniči upotreba egzonima te da se ne stvaraju novi, pojavila se potreba da se definira koja imena jesu egzonimi, da se popišu te da se odredi način na koji se mogu standardizirati ona imena čiji se likovi nesustavno upotrebljavaju u pojedinome jeziku. U prvome dijelu članka predstaviti će se iskustva standardiziranja zemljopisnih imena na međunarodnoj i nacionalnoj razini, s posebnim osvrtom na standardizacijsko stanje u dvaju slavenskih naroda (Slovenci i Poljaci). U drugome će se dijelu analizirati jezikoslovni priručnici koji su imali najvažniju ulogu u dosadašnjim nastojanjima standardiziranja zemljopisnih imena, a to su hrvatski pravopisni priručnici objavljeni od 1889. godine do danas, te će se iznijeti zahtjevi koje je nužno provesti kako bismo u standardizaciji tih zemljopisnih imena sačuvali hrvatsku jezičnu baštinu.

1. Uvod

U fokusu je ovoga članka standardizacija imena stranih zemljopisnih objekata u hrvatskome jeziku. Za takve zemljopisne objekte u načelu upotrebljava-

mo 1) strano, tj. izvorno ime (npr. *Argentina, Freetown, Malta, Nassau*), ili 2) hrvatskomu jeziku prilagođeno ime (npr. *Austrija, Prag, Rumunjska*) ili 3) hrvatsko ime za određeni objekt, tj. egzonym (npr. *Beč, Carigrad, Njemačka*).

Prema terminološkom rječniku *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (2002: 24) standardizacija zemljopisnih imena propisivanje je pravilnoga imenskoga lika (likova) za određeni zemljopisni objekt te kriterija njegove (njihove) upotrebe, koje provodi mjerodavno tijelo. Prednosti postojanja standardiziranih zemljopisnih imena najočitiije su u državnoj upravi i nadzoru jer im je osnovna svrha točna i učinkovita administracija te unutardržavna i međunarodna komunikacija (*Manual for the national standardization of geographical names* 2006: 2).

2. Iskustva standardizacije zemljopisnih imena

2.1. Standardizacija zemljopisnih imena na međunarodnoj razini

Zemljopisnim imenima, pa tako i njihovim standardizacijom, na međunarodnoj se razini bave jezikoslovci, geografi, kartografi, planeri i drugi stručnjaci od 1959., kada je pri Ekonomskome i socijalnome vijeću UN-a osnovana Skupina stručnjaka za zemljopisna imena (*United Nations Group of Experts on Geographical Names – UNGEGN*).¹ Isprva je to bila malena skupina stručnjaka koja je trebala izraditi pojmovnik i tehničke upute za standardizaciju zemljopisnih imena.² Okupivši više od 400 članova iz više od 100 država tijekom sljedećih pedesetak godina, prerasla je u jedno od sedam stalnih tijela Ekonomskoga i socijalnoga vijeća i postala krovnom međunarodnom udrugom koja se bavi poticanjem standardizacije zemljopisnih imena na nacionalnim razinama, tretmanom zemljopisnih imena i preporukama za njihovu upotrebu na međunarodnoj i nacionalnim razinama. S vremenom su se izdvojili sljedeći konkretni zadatci i aktivnosti: 1) podupiranje osnutka nacionalnih povjerenstava za stan-

¹ Vidjeti na mrežnoj stranici <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/> i Crljenko 2014b: 123.

² Skupina je 1984. objavila terminološki rječnik *Technical Terminology Employed in the Standardization of Geographical Names* (drugo izdanje 1987.). Prvi opsežniji priručnik za standardizaciju zemljopisnih imena, *Manual for the national standardization of geographical names*, izradila je 2006. U njemu se naglašava važnost osnutka nacionalnih povjerenstava za standardizaciju, potanko se objašnjava proces standardizacije zemljopisnih imena (od terenskoga i kabinetskoga prikupljanja zemljopisnih imena do donošenja odluka o standardiziranome liku), iznose se glavni problemi u istraživanjima zemljopisnih imena (među kojima je i nedosljednost u pisanju i upotrebi) i dr. Sljedeće godine skupina je objavila priručnik *Technical reference manual for the standardization of geographical names*. U njemu se iznose precizne upute za latiniziranje imena iz jezika koji se ne služe latinicom te službeni popis skraćenih i punih imena država na engleskome jeziku.

standardizaciju zemljopisnih imena, 2) olakšavanje rada na transkripciji zemljopisnih imena, 3) promoviranje službenih i manjinskih zemljopisnih imena, 4) praćenje nastanka novih te izmjena postojećih zemljopisnih imena, 5) stručno potpomaganje terenskoga i kabinetskoga prikupljanja zemljopisnih imena na nacionalnim razinama, 6) surađivanje na stvaranju kompatibilnih baza podataka za učinkovitiju upotrebu zemljopisnih imena u međunarodnoj komunikaciji, 7) preporučivanje upotrebe određenih oblika zemljopisnih imena (endonima ili egzonomima), 8) podupiranje diseminacije standardiziranih zemljopisnih imena, koje su odredila nacionalna tijela, preko mrežnih baza podataka, popisa zemljopisnih imena i atlasa.

Nekoliko je događaja vezanih uz međunarodnu suradnju članova UNGEGN-a koji se kontinuirano provode: 1) sjednice UNGEGN-a, koje se održavaju svake dvije godine, 2) konferencije o standardizaciji zemljopisnih imena pri UN-u (*UN Conferences on the Standardisation of Geographical Names – UNCSGN*), koje se održavaju svakih pet godina.³ Na sjednicama UNGEGN-a provjerava se implementacija rezolucija s preporukama za postupanje sa zemljopisnim imenima usvojenima na konferencijama. Članovi UNGEGN-a okupljaju se i regionalno u sklopu 24 zemljopisno i jezično određena odjela (među kojima je i *East Central and South-East Europe Division*, odjel kojemu pripada Hrvatska) te u sklopu deset tematskih skupina, unutar kojih se bave toponomastičkom terminologijom, imenima država, bazama podataka, izgovorima, sustavima latiniziranja i dr.

Radna skupina za egzonyme (*UNGEGN Working Group on Exonyms – WGE*)⁴ jedna je od najaktivnijih i najproduktivnijih tematskih skupina. Osnovana je 2002., trenutno ima 88 aktivnih članova (Jordan 2016). Dosad su se članovi sastali 17 puta, a zaključke sa sastanaka redovito objavljuju, najčešće kao zbornike radova u serijskoj publikaciji *Name and Place*. Glavni zadatak Skupine jest promišljanje i donošenje prijedloga odluka o temama vezanima uz egzonyme (koje se zatim moraju potvrditi na UNCSGN-u), kao što su: 1) definicija egzonomima, 2) kriteriji njihove upotrebe, 3) popisi egzonomima, koji bi se trebali izraditi kako bi se stvorila osnovna baza imena kojima se raspolaze.⁵ Prema

³ Prva je održana je 1967. u Ženevi, čime je pitanje standardizacije zemljopisnih imena dobilo međunarodni značaj (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/ungegnConfl.html>).

⁴ Vidjeti na mrežnoj stranici <http://ungegn.zrc-sazu.si/>.

⁵ Dosad su se članovi Skupine bavili prvim dvjema temama. Kao rezultat mnogobrojnih rasprava o tim temama objavljeni su sljedeći zbornici radova: *Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names* (2007.), *Trends in Exonym Use* (2011.), *The Great Toponymic Divide* (2012.), *The Quest for Definitions* (2014.), *Confirmation of the Definitions* (2015.) i *Criteria for the Use of Exonyms* (2016.).

dosadašnjim rezolucijama o egzonimima⁶ na temelju tih bi se nacionalnih popisa egzonima trebalo pristupiti njihovu uklanjanju ili smanjenju njihove upotrebe. Takvo se restriktivno stajalište dijela članova UNGEGN-a prema egzonimima opravdava činjenicom da su se egzonimi obilato upotrebljavali u razdobljima ekstremnoga nacionalizma i jezičnoga imperijalizma pa ih se još u dijelu društva povezuje s tim nepoželjnim pojavama i proglašava zloglasnim imenima (Jordan, Orožen Adamič i Woodman 2007: 3).

Međutim, članovi Skupine još su, više od 40 godina nakon prve rezolucije koja preporučuje smanjenje njihove upotrebe, suzdržani oko takvih rezolucija. Smatraju, naime, da nije potrebno smanjivati upotrebu dobro prihvaćenih egzonima na račun upotrebe endonima (izvornih zemljopisnih imena) unutar jezične zajednice koja ih je stvorila i do danas održala (Crljenko 2014b: 125) zato što su egzonimi veoma važan dio kulturnoga nasljeđa i jezičnoga identiteta te zajednice. U prilog njihovoj nevoljkosti oko uklanjanja ili smanjenja upotrebe egzonima ide i činjenica da se, unatoč preporukama UNGEGN-a, egzonimi i dalje obilato upotrebljavaju u nacionalnim školskim atlasima i drugim atlasima svijeta, osobito u državama istočne i jugoistočne Europe, u kojima su, čini se posve prirodno, nakon pada komunizma ponovno u znatnoj mjeri oživjele težnje za upotrebom udomaćenih imena (Jordan, Orožen Adamič i Woodman 2007: 3). Tako se, primjerice, u Poljskoj, Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj, Sloveniji i Hrvatskoj u posljednjih nekoliko desetljeća upotreba egzonima ponovno aktualizira.

Važno je napomenuti da su osobito za slavenske jezike nužni različiti stupnjevi prilagodbe imena stranih zemljopisnih objekata, uz ostalo i zato što su se slavenski jezici pisali (hrvatski čak četirima pismima) ili se još pišu nelatiničnim pismima te je danas u nekima od njih česta dvopismenost (primjerice u srpskome), pri čemu ćirilična slovopisna pravila utječu na latinični slovopis.

Nakon više sastanaka o definiciji egzonima, na kojima se osobita pozornost poklanjala spornomu kriteriju službenoga statusa jezika, članovi Skupine 2014. potvrdili su definiciju iz 2002. predloženu u *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*, prema kojemu je egzonim „zemljopisno ime koje se upotrebljava u nekom jeziku za zemljopisni objekt što se nalazi izvan područja na kojem je taj jezik službeni, a razlikuje se od lika koji se upotrebljava na službenome ili autohtonome jeziku (jezicima) područja kojemu taj objekt

⁶ Od 1967. do 2002. doneseno je osam rezolucija koje se bave egzonimima. Više o njima vidjeti na mrežnoj stranici http://ksng.gugik.gov.pl/english/files/UN_resolutions.pdf.

pripada”⁷ (Jordan 2016: 9). To su, naprimjer, hrvatski likovi *Budimpešta*, *Rim*, *Varšava* za izvorna zemljopisna imena *Roma*, *Budapest*, *Warszawa*. Susljedno tomu, endonim je „ime zemljopisnoga objekata na jeziku (jezicima) područja na kojem se objekt nalazi”, npr. *Bayern*, *Wien*, *Firenze*, *Marseille*.

2.2. Standardizacija zemljopisnih imena na nacionalnoj razini

U skladu s ciljevima UNGEGN-a mnoge su države pri različitim institucijama ili upravnim tijelima (najčešće pri geodetskim upravama te institutima ili vladinim agencijama) osnovale nacionalna tijela za standardizaciju zemljopisnih imena.⁸ Dugotrajnošću i rezultatima dosadašnjega djelovanja mogu se izdvojiti: američko povjerenstvo *United States Board on Geographical Names* (od 1890.; u današnjem obliku od 1947.), kanadski *Geographical Names Board of Canada* (od 1897.), danski *Stednavneudvalget* (od 1910.), britanski *Permanent Committee on Geographical Names* (od 1919.), njemački *Ständiger Ausschuss für geographische Namen* (od 1952.; u današnjem obliku od 1959.), austrijski *Arbeitsgemeinschaft für Kartographische Ortsnamenkunde* (od 1969.), australski i novozelandski *Permanent Committee on Place Names* (od 1984.) i dr.⁹

Uz navedene, možemo izdvojiti dva primjera dobre prakse institucionaliziranja standardizacije zemljopisnih imena u slavenskim zemljama. U Sloveniji od 1986. djeluje vladina *Komisija za standardizaciju zemljepisnih imen*.¹⁰ U svojem prvom mandatu Komisija je standardizirala imena država i nekih ovisnih teritorija te dala preporuke o imenima slovenskih naselja i ulica. Uz kraće prekide od 2001. stalno je vladino radno tijelo odgovorno za standardiziranje svih zemljopisnih imena u Sloveniji i na slovenskome jeziku izvan države. *Trenutno ima trinaest članova. Za potrebe rada Komisije slovenska Geodetska uprava u suradnji s istraživačima Geografskoga inštituta Antona Melika iz Ljubljane 2001. godine objavila je popis slovenskih egzonima – knjižicu Seznam tujih*

⁷ Veoma je slična definicija egzonima Međunarodnoga vijeća za onomastičke znanosti (*The International Council of Onomastic Sciences – ICOS*). Razlika je u tome što ICOS ne definira egzonime prema službenome statusu jezika područja u kojem se zemljopisni objekt nalazi pa ne upotrebljava termin „službeni jezik”, nego se služi sintagmom „raširen jezik” (... izvan područja na kojem je taj jezik „raširen”...) i ne koristi se sintagmom „na službenom ili autohtonom jeziku (jezicima)”, nego jednostavno izostavlja status jezika (... „lika koji se upotrebljava” na području kojem taj objekt pripada.) (Vidjeti na mrežnoj stranici <http://icosweb.net/drupal/sites/default/files/ICOS-Terms-en.pdf>).

⁸ O različitim tipovima nacionalnih tijela (središnjim uredima/zavodima, nacionalnim ili decentraliziranim povjerenstvima) više u: *Manual for the national standardization of geographical names* (2006: 21–26).

⁹ Mnoge komisije od vremena osnivanja do danas promijenile su svoja imena. Ovdje se navode pod današnjim imenima.

¹⁰ Vidjeti na mrežnoj stranici http://www.gu.gov.si/si/delovnapodrocja_gu/projekti_gu/komisija_za_standardizaciju_zemljepisnih_imen/.

zemljopisnih imen v slovenskem jeziku (Kladnik 2001). Godine 2013. istraživači s Geografskoga instituta Antona Melika objavili su priručnik *Slovenski eksonimi (Kladnik i dr. 2013)*, u kojem su popisali i obradili 3819 slovenskih egzonima. Iste su godine Drago Kladnik i Drago Perko objavili publikaciju *Slovenska imena država (Kladnik i Perko 2013)*, s detaljnije obrađenim imenima država i ovisnih područja. Zbog ograničenja prostora u tiskanim izdanjima autori su 2015. na mreži objavili opsežan popis egzonima sa svim relevantnim podacima na slovenskome (Zbirka slovenskih eksonimov) i engleskome jeziku (*The Gazetteer of Slovenian Exonyms*) te tablice s imenima država i ovisnih područja na slovenskome jeziku (*Preglednici imen država in odvisnih ozemelj*).

U Poljskoj, koja je institucionalizirala normiranje zemljopisnih imena osnivanjem *Komisje Nazw Geograficznych* 1951.,¹¹ danas postoje dvije savjetodavne komisije za standardizaciju zemljopisnih imena: jedna za zemljopisna imena unutar Poljske (*Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych*), a od 1973. i druga, komisija za zemljopisna imena izvan Poljske (*Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej*).¹² Trenutno ima osamnaest članova, najviše jezikoslovaca, geografa, povjesničara i kartografa. Poljski su istraživači egzonima, uz ostalo, 1997. objavili priručnik *Nazwy państw świata, ich stolic i mieszkańców / Names of countries, their capitals and inhabitants*, koji popisuje poljska imena država, pripadnih glavnih gradova i njihovih stanovnika te donosi neke oblike riječi (genitiv, lokativ, odnosni pridjev). Godine 2011. objavili su priručnik *Urzędowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych* slična sadržaja, a 2013. opsežan popis od 13 359 standardiziranih poljskih zemljopisnih imena za objekte smještene izvan Poljske (*Urzędowy wykaz polskich nazw geograficznych świata*).

2.3. Standardizacija zemljopisnih imena u Hrvatskoj

U Hrvatskoj, unatoč pokušajima,¹³ dosad nije osnovano nacionalno tijelo ili povjerenstvo za standardizaciju zemljopisnih imena te nije dovršena baza hr-

¹¹ Od 1952. do 1956. *Komisja Nazw Geograficznych* izdala je petnaest brošura s popisima zemljopisnih imena izvan Poljske. Premda su se imena koja su ondje popisana upotrebljavala u rječnicima, enciklopedijama i geografskim radovima, nisu imala službeni status.

¹² Vidjeti na mrežnoj stranici <http://ksng.gugik.gov.pl/ksng.php> i Zych 2011: 7.

¹³ U Zadru je 23. – 24. listopada 2009. u organizaciji Sveučilišta u Zadru i Hrvatskoga geografskog društva održano Prvo nacionalno znanstveno savjetovanje o geografskim imenima, kojega je cilj bio okupiti znanstvenike koji se bave zemljopisnim imenima, ponajprije jezikoslovce, geografe, povjesničare, geodete i leksikografe, koji su zainteresirani za osnivanje takva povjerenstva po uzoru na međunarodna iskustva. Rezultat je bio objavljivanje zbornika radova predstavljenih na skupu (2011.). Drugi pokušaj pokretanja inicijative bio je 2010., kada je predsjednik Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika (osnovanoga 2005., a raspuštenoga 2012.), akademik Radoslav Katičić, u ime Vijeća uputio pismo o potrebi osnivanja povjerenstva Vladi Republike Hrvatske. Odgovor mjerodavnoga ministarstva bio je obeshrabrujući (Brozović Rončević 2011: 7).

vatskih imena za zemljopisne objekte izvan Hrvatske, koja bi poslužila kao temelj za njihovu standardizaciju. Ipak, postoji nekoliko registara i baza zemljopisnih imena, uglavnom endonima, u različitim institucijama, ali oni još ne čine jedinstvenu bazu podataka. Institucije koje imaju takve nepotpune baze jesu: 1) Hrvatski geodetski institut, koji je bio nadležan za osnivanje i vođenje evidencije zemljopisnih imena, 2) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, koje je 1996. izdalo knjižicu *Službena skraćena i puna imena država na hrvatskom i engleskom jeziku*, poslije objavljenu u još nekoliko izdanja, 3) Narodna banka Hrvatske, koja je na temelju norme ISO 1994. izradila *Uputu o upotrebi slovnih kratica i brojčanih oznaka za zemlje i novčane jedinice u platnom prometu s inozemstvom* u više izdanja, 4) ostali: Hrvatski hidrografski institut, Hrvatske vode, Hrvatske ceste, Državni zavod za statistiku, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (Brozović Rončević i Hećimović 2007: 2, Crljenko 2008: 82–83).

Jedna od posljedica nepostojanja povjerenstva za standardizaciju zemljopisnih imena jest nedostatak jedinstvenih kriterija za pisanje i upotrebu udomaćenih zemljopisnih imena. Rezultat je nedosljednost, nesustavnost i neujednačenost u njihovu pisanju i upotrebi (Crljenko 2008), koja je prisutna u medijima, popularnim, stručnim i znanstvenim tekstovima, školskim udžbenicima i priručnicima, ali i u leksikografskim i kartografskim djelima poput enciklopedija, leksikona i atlasa svijeta. Naprimjer, u nekim školskim atlasima donose se samo egzonimi, dok se u nekim atlasima za opću upotrebu prikazuju samo izvorni imenski likovi. Najčešće se pak upisuju izvorna imena (endonimi) s najpoznatijim udomaćenim imenima u zagradi. Izbor imenskoga lika nerijetko ovisi o raspoloživome prostoru za upis zemljopisnih imena na zemljovidu ili u tekstu. U općim su enciklopedijama i leksikonima pravila o pisanju zemljopisnih imena preuzeta iz postojećih jezikoslovnih priručnika¹⁴ i uglavnom jasno objašnjena u predgovorima (Crljenko 2013: 68). Prema tomu, pri pisanju zemljopisnih imena nastoji se sustavno provoditi pravilo da se imena stranih zemljopisnih objekata pišu izvorno ako dolaze iz jezika koji se služe latiničnim pismom, dok se imena iz jezika koji se služe drugim pismima transliteriraju ili transkribiraju. Potiče se i upotreba egzonima kad je ona nedvojbeno. Ipak, katkad se od općih pravila, svjesno ili nesvjesno, udaljava. Razlog tomu vjerojatno je velik broj imena na zemljovidima i u mnogobrojnim tekstovima, što je uistinu teško pratiti.

Kako bi se stvorio temelj za istraživanje i standardizaciju udomaćenih imena, Leksikografski Zavod Miroslav Krleža pokrenuo je dva projekta o egzoni-

¹⁴ S obzirom na to da se u jezikoslovnim priručnicima propisuju opća pravila pisanja egzonima te se navode prilično neodređene upute za njihovu upotrebu, što se potkrepljuju malobrojnim primjerima i nerijetko dvostrukim rješenjima pisanja spornih egzonima, problemi često ostaju neriješeni.

mima.¹⁵ Prvi, *Rječnik stranih geografskih imena*, trebao bi popisivanjem i analizom egzonima iz dvadesetak relevantnih atlasa svijeta, jezikoslovnih priručnika i leksikografskih izvora rezultirati dvama tiskanim izdanjima s popisima egzonima i opširnom mrežnom bazom ponašenih likova.¹⁶ Drugi je ostvaren u suradnji s Geografskim institutom Antona Melika iz Ljubljane. To je dvogodišnji (2014. – 2015.) bilateralni projekt *Poredbena analiza hrvatskih i slovenskih egzonima*, na kojem je radilo devetero jezikoslovaca i geografa (četvero iz Zagreba i petero iz Ljubljane). Zadatak je bio analizirati društvene, političke i jezične utjecaje na procese udomaćivanja imena u oba jezika i usporediti ih te izraditi jedinstvenu tipologiju egzonima prema načinu prilagodbe u oba jezika (dosad je primijenjena na imenima država i ovisnih teritorija). Prvi rezultati predstavljeni su na sastanku Radne skupine za egzonime u Zagrebu 2015. te na sastanku Odjela za istočnu Srednju i Jugoistočnu Europu u Ljubljani 2015. Ono što se, uz ostalo, uočilo jest da se neujednačenost u pisanju egzonima pojavljuje već kod imena država i ovisnih teritorija, koji su dosegнули najviši stupanj normizacije. Na temelju rada na tome projektu nastala je knjiga *Hrvatski egzoni I*. (2016.), uz uredničko vodstvo Ivane Crljenko, u kojoj se donose preporuke za imena država, pripadnih glavnih gradova, stanovnika država i gradova te imena ovisnih područja.

3. Povijesni pregled standardizacije zemljopisnih imena u hrvatskim pravopisnim priručnicima

Kao što je istaknuto, standardizacijom zemljopisnih imena ne bavi se nijedno stručno tijelo u Hrvatskoj niti je ta tema cjelovito obrađena u hrvatskoj jezikoslovnj literaturi. Ipak, najobuhvatnije je obrađena u hrvatskim pravopisnim priručnicima te načela ondje donesena mogu biti temeljem ili barem polazištem suvremene standardizacije imena zemljopisnih objekata izvan Hrvatske.

Hrvatski se pravopisi mogu usporediti s obzirom na:

- opseg i složenost obrade teme
- brojnost primjera
- primjere iz klasičnih, suvremenih europskih i dalekih jezika
- tretiranje imena iz jezika koji se ne služe latinicom (sklonost transkribiranju ili transliteriranju).

¹⁵ Vidjeti na mrežnoj stranici <http://www.lzmk.hr/hr/leksikografska-djelatnost>.

¹⁶ Dio starijih izvora kojima se služi u popisivanju i analizi egzonima detaljnije je opisan u članku *Some older sources for Croatian exonym analysis* (Crljenko 2014a).

3.1. Povijesni hrvatski pravopisni priručnici

3.1.1. Marćel Kušar: *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga (fonetičkom i etimologijskom)* (1889.)

Većina pravopisnih priručnika od Kušarova iz 1889. do 40-ih godina 20. stoljeća ponajviše se bavi pravilima o pisanju riječi koje potječu iz klasičnih jezika.

Premda Kušar donosi samo nekoliko imena bitnih za našu temu (*Azija, Evropa, Kavkaz*), važna je njegova interpretacija tadašnjega odnosa prema problemu. Kušar uočava da postoji skupina stručnjaka koja daje prednost zapisivanju stranih imena prema izgovoru, koju naziva *fonetičarima*, te skupina koju naziva *etimologičarima*. Konstatira da se *fonetičari* dosljednije drže svojih načela od *etimologičara* (Kušar 1889: 24–25).

3.1.2. Ivan Broz: *Hrvatski pravopis* (1892.)

Za razliku od Kušara Ivan Broz u *Hrvatskome pravopisu* iz 1892. ne govori o prilagođivanju imena iz stranih jezika,¹⁷ a u rječničkome dijelu nalazimo samo nekoliko egzonima: *Mletke*, a ne *Veneciju, Njemadiju* ili *Njemčadiju*, a ne *Njemačku*.

3.1.3. Ivan Broz: *Hrvatski pravopis. Četvrto (nepromijenjeno) izdanje* (priredio Dragutin Boranić) (1906.)

U četvrtome izdanju Brozova pravopisa iz 1906., koje je priredio Dragutin Boranić, donose se pravila o prilagođivanju apelativa i imena iz latinskoga i grčkoga. Ističe se da se načelno riječi koje su odavno ušle u naš jezik pišu kao domaće riječi, a one koje ulaze u novije vrijeme ili posve zadržavaju svoj lik (npr. *niveau, pointe, nuance, sujet, budget...*) ili se mijenjaju prema hrvatskome jeziku (Broz 1906: 51). Među riječima koje zadržavaju svoj lik navode se i imena koja nisu primljena iz grčkoga ili latinskoga, nego iz suvremenih europskih jezika, a koja se pišu ili prilagođeno (npr. *Beč, Prag, Rim, Varšava, Petrograd, Carigrad, Napulj...*) ili izvorno (npr. *Lago Maggiore, Versailles, New-York, Greenwich, Chicago, Kutná Hora*). No upozorava se da ne valja upotrebljavati povijesne egzonime kao što su „*Monakov mjesto München, Draždani mjesto Dresden, Kopenhagen mjesto Kjöbenhavn...*”, jer se ova imena tako ne govore u narodu, kojemu pripadaju.” (Broz 1906: 51).

¹⁷ U tome izdanju nema poglavlja o prilagođivanju riječi iz stranih jezika, a time niti o prilagođivanju imena i općih imenica iz klasičnih jezika, što će u mnogim pravopisnim priručnicima biti jedno od većih poglavlja.

Takvo temeljno stajalište prema suvremenim i povijesnim imenima zastupa se i danas, no u posljednjih stotinu godina ono je dopunjavano i povremeno mijenjano unošenjem rješenja koja uglavnom nisu zaživjela.

3.1.4. Dragutin Boranić: *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika* (1937.)

Slična pravila donosi Dragutin Boranić u sedmome izdanju svojega pravopisa iz 1937., no velik je zaokret u tome što se autor tada zauzima za fonetsko pisanje zemljopisnih imena iz suvremenih europskih jezika,¹⁸ dakle *Bjelobožice*, *Denova*, *Grinvič*, *Jašćed*, *Kopšivnjica*, *Lođ*, *Plzenj*, *Temza*, *Varšava*, *Vels*, *Versaj*, *Viland*, *Vltava* i *Vošinkton* (Boranić 1937: 50–51). No i u tome izdanju pravopisac ne preporučuje upotrebu povijesnih egzonima poput *Monakov* i *Dražđani*, na čemu će inzistirati i u sljedećim izdanjima (Boranić 1937: 54), ali se zauzima za suvremene egzonime kao što su *Prag*, *Beč*, *Napulj*, *Milan*, *Mleci*, *Rim*, *Pariz*.

3.1.5. Dragutin Boranić: *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika* (81941.)

U osmome izdanju Boranićeva pravopisa propisuje se različit pristup prema novijim primljenicama iz stranih jezika. Dok se za apelative normira fonetsko pisanje prema izgovoru u matičnome jeziku (Boranić 1941: 27), za imena se kaže da „zadržavaju oblik, koji imaju u jeziku, iz kojega su uzeta”, npr. *New York*, *Goethe*, *Shakespeare*, *Stuttgart* (Boranić 1941: 28).

U tome izdanju pojavljuje se i pravilo koje će se zadržati desetljećima u hrvatskim pravopisima, a to je da se završetak *-e* francuskih i talijanskih zemljopisnih imena zamjenjuje sa *-a*; npr. *Marne* : *Marna*, *Champagne* : *Champagnja*, *Vendée* : *Vendeja*, *Adige* : *Adidža*.

3.1.6. Franjo Cipra i Bratoljub Klaić: *Hrvatski pravopis* (1944.)

Korijenski *Hrvatski pravopis* Franje Cipre i Bratoljuba Klaića iz 1944. prvi šire obrađuje temu upotrebe imena stranih zemljopisnih objekata te možemo reći da su ti autori izgradili temelje za standardizaciju takvih imena. Uz pravila o tradiciji prilagođivanja imena iz klasičnih jezika u tom se pravopisu prvi put donosi mnoštvo imena iz engleskoga, francuskoga, njemačkoga, talijanskoga te se prvi put govori o imenima iz kineskoga, japanskoga i arapskoga jezika.

¹⁸ Riječ je o pravilu kojim se usklađuje pisanje apelativnih i imenskih novopriljenica: „Tuđe riječi koje u novije doba primamo iz živih i klasičnih jezika pišu se po i z g o v o r u (fonetski): *Šekspir*, *siže*, *konjak*.” (Boranić 1937: 49).

Utvrđuju se pravila koja će se promicati u mnogim sljedećim pravopisnim priručnicima.

Kao prvo, ističe se da postoje hrvatska imena, dakle egzonimi, za države, neke gradove, rijeke, pokrajine itd., npr. *Beč, Carigrad, Mletci*, ili imena donekle različita od izvornoga lika (npr. *Prag, Pariz, Rim, Napulj, Budimpešta, Pečuh*), a među njima su i *Firenca, Lurd, Varšava, Ženeva* (Cipra i Klaić 1944: 72).

Zatim slijedi pravilo da imena iz jezika koji se služe latinicom ili goticom ne treba transkribirati: *Köln, Liechtenstein, Missouri, Wales*. Sljedeće je pravilo da imena iz jezika koji se služe ćirilicom, arapskim, kineskim i drugim pismima načelno treba pisati prema našem izgovoru s upotrebom hrvatskih slova s dijakritičkim znakovima, a ne prema engleskom ili njemačkom, npr. *Či-kiang, Fudžijama, Hedžas, Kalkuta, Mandžukuo, Pendžab, Šanghaj, Višnu* (v. poglavlje *Tuđe rieči* u Cipra i Klaić 1944: 69–79).

I ovi se autori zauzimaju za to da se zemljopisna imena ženskoga roda na *-e* u hrvatskome pišu sa *-a*, a za to su primjeri *Seina, Loira, Champagna* (Cipra i Klaić 1944: 72).

Navode i pravilo koje će poslije mnogi nasljedovati, a to je da se u međunarodnome prometu treba upotrebljavati izvorni imenski lik.

3.1.7. Dragutin Boranić: *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (°1947.)

Dragutin Boranić u devetome izdanju svojega pravopisa iz 1947., ovaj put pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, zadržava pravila donešena u osmome izdanju te dodaje pravilo o fonetskom pisanju stranih imena u ćirilici (Boranić 1947: 34). I u tome se izdanju naglašava da treba upotrebljavati ustaljena hrvatska imena za neke zemljopisne objekte izvan Hrvatske (npr. *Lavov, Prag, Varšava, Beč, Bruselj, Napulj, Rim, Lisabon, Pariz*), no ne valja se služiti povijesnim egzonimima (npr. *Monakov, Draždani*) (Boranić 1947: 34). Takva pravila zadržat će i u desetome izdanju iz 1951. godine. U pravopisnome rječniku malo je imena, a većim dijelom su iz Hrvatske i ostatka tadašnje Jugoslavije, dok iz dalekih azijskih jezika donosi samo ojkonom *Tokio*.

3.1.8. *Pravopis hrvatskosrpskog jezika. Školsko izdanje* (priredili Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović) (1960.)

Sljedeći u ovome pregledu jest *Pravopis hrvatskosrpskog jezika* (MHMS) iz 1960., objavljen u izdanju Matice hrvatske i Matice srpske, a koji su priredili Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović.

Zbog toga što je riječ o pravopisu dviju matica pojavljuju se dvostrukosti, npr. *Kipar* i *Cipar*, no po obradi imenskih pitanja te njihovim rješenjima ovaj se priručnik donekle podudara s pravopisom Cipre i Klaića. Riječ je o nekoliko pravopisnih načela. 1) Za riječi iz živih neslavenskih jezika kaže se da se pišu na dva načina: a) fonetski, tj. prema izgovoru, i b) onako kako se pišu u jezicima iz kojih su uzete. 2) Također se konstatira postojanje egzonima, naravno bez upotrebe toga termina, tj. imena iz stranih jezika koje drukčije pišemo u izgovaramo od imena u matičnome jeziku, kao što su *Beč* (a ne *Wien* ili *Vin*), *Rim* (a ne *Roma*), *Solun*... 3) Navodi se pravilo o francuskim imenima ženskoga roda koja umjesto izvornoga *-e* u „našem jeziku” dobivaju *a* i mijenjaju se kao imenice *e-osnove*, npr. *Toulouse* > *Toulousa* – *Toulouse* – *Toulousi*; *Champagne* > *Champagna* – *Champagne* – *Champagni*... (MHMS 1960: 117).

Novost je što se, uz načelo da se imena iz slavenskih jezika koji se služe latinicom preuzimaju u izvornoj ortografiji, donosi pravilo po kojemu se slavenska zemljopisna imena prenose u naš jezik prema izgovoru te se daju upute za transkribiranje imena iz češkoga i poljskoga (MHMS 1960: 127–136), npr. češ. *Budějovice* > *Budjeovice*, polj. *Częstochowa* > *Čenstohova*. No ističe se da se neka od davnina odomaćena slavenska zemljopisna imena pišu u obliku koji se prilično razlikuje od originala: rus. *Peterburg* > *Petrograd*, češ. *Praha* > *Prag*, češ. *Labe* > *Laba*, ukraj. *Ljviv* > *Lavov*, mak. *Bitola* > *Bitolj*¹⁹, mak. *Skopje* > *Skoplje* (MHMS 1960: 129).

Autori donose pravilo o mogućnosti izvornoga pisanja slavenskih imena na zemljovidima te u poštanskoj i željezničkoj prometu: *Skopje*, *Bitola*, *Praha*, *Ljviv*... (MHMS 1960: 130).

3.2. Suvremeni hrvatski pravopisni priručnici

Preskočit ćemo uspoređivanje sljedećih izdanja pravopisnih priručnika i pogledati kakva je situacija danas. U upotrebi su četiri pravopisa. Među njima je *Hrvatski pravopis* autora Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Mogušša (BFM), kojega je četvrto izdanje Ministarstvo kulture i prosvjete Republike Hrvatske odobrilo za upotrebu u osnovnim i srednjim školama. Slijedi *Pravopis hrvatskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića (AS) iz 2001., *Hrvatski pravopis* Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića (BMM) iz 2007. te *Hrvatski pravopis* skupine autora iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ) iz 2013. godine koji je dobio preporuku Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske za upotrebu u osnovnim i srednjim školama.

¹⁹ Danas povijesni egzonim u hrvatskome jeziku.

Sva četiri pravopisna priručnika donekle standardiziraju imena zemljopisnih objekata izvan Hrvatske te savjetuju kako ih treba sklanjati. Slažu se da imena iz jezika koji se služe latinicom u načelu pišemo jednako kao u jeziku iz kojega potječu, osim egzonima. Pritom se razlikuju u procjeni koja su imena egzonimi, a koja nisu. Npr. BMM kao egzonime navodi imena *Gaskonja* i *Šampanja*, oko kojih, sudeći prema vrelima, ne postoji slaganje.

Suvremeni se pravopisi međusobno razlikuju i po preporukama za pisanje imena iz jezika koji se ne služe latinicom.

3.2.1. U takvim je preporukama najsažetiji pravopis autora Anića i Silića. Osnovna je uputa da se imena iz tih jezika pišu transliterirano.

3.2.2. Više objašnjenja u vezi sa standardiziranjem imena donose Babić, Finka i Moguš.

Navodi se da imena iz jezika koji se služe latinicom upotrebljavamo u izvornome liku, osim imena koja smo već davno prilagodili hrvatskomu jeziku, npr. *Lavov*, *Carigrad* (BFM 2002: 59). Konstatira se da smo imena iz nelatiničnih i nećiriliničnih pisama najčešće primali posredovanjem engleskoga, njemačkoga, francuskoga i talijanskoga, te u novije vrijeme ima mnogo neujednačenosti.

Kako bi se izbjegla neujednačenost, smatraju da takva imena treba pisati prema službenoj latiničnoj transkripciji naroda iz kojega potječu, što znači da autori daju prednost imenu *Ganga* za *Ganges*, *Dili* za *Delhi*, *Ed Dar el Beida* za *Casablanca* (BFM 2002: 66).

No svjesni uvriježenosti nekih imena, autori dopuštaju u domaćim javnim glasilima upotrebu imena prilagođenih prema stranim uzorima, npr. *Ganges*, *Delhi*, *Casablanca*, dok se u svim drugim prigodama, npr. u međunarodnome dopisivanju, u diplomaciji, na zemljovidima, „valja služiti izvornim načinom pisanja, tj. onim načinom koji se primjenjuje u jeziku iz kojega ime potječe” (BFM 2002: 66).

Uz tu preporuku otvara se pitanje kakva imena, izvorna ili udomaćena, treba upotrebljavati u nastavi zemljopisa. Čini se da je za izbjegavanje neujednačenosti te za hrvatsku jezičnu kulturu najvažnije odrediti načela koja će se primjenjivati u sustavu obrazovanja i medijskoj komunikaciji, dok se u međunarodnome prometu te međunarodnome dopisivanju ionako upotrebljavaju strani jezici, pa time i strani imenski oblici.

3.2.3. Pravopis BMM u određenoj mjeri drukčije pristupa standardizaciji imena zemljopisnih objekata izvan Hrvatske.

Donosi se načelno pravilo da se imena iz jezika koji se služe latinicom pišu u izvornome obliku, a iz jezika koji se služe nelatiničnim pismom pišu se ili „u transliteriranom ili u transkribiranom obliku. Uporaba jednoga od tih dvaju oblika načelno ovisi o tradiciji bilježenja iz pojedinoga jezika” (BMM 2007: 205). Upozorava se na to da se u novije doba zemljopisna imena nepotrebno prenose prema engleskoj i američkoj transliteraciji te da bi se ona trebala transliterirati prema službenoj transliteraciji u latinicu za pojedino pismo (BMM 2007: 205).

Preporučuje se transkribiranje imena iz većine slavenskih jezika koji se služe ćirilicom te imena iz hebrejskoga, arapskoga, hindskoga, starogrčkoga, latinskoga i novogrčkoga (npr. *Jicak Rabin, Ariel Šaron, Halil Džubran, Nagarduna, Mikis Teodorakis* itd.).

S druge strane preporučuje se transliteriranje imena iz japanskoga i kineskoga jezika.

Otvara se pitanje zašto se primjerice za arapski preporučuje transkribiranje, a za kineski i japanski transliteriranje. Držimo da je za hrvatskoga govornika jednako složeno i zahtjevno čitanje transliteriranoga imena iz arapskoga i kineskoga te kad se zaustavimo na transliteraciji, i dalje ne znamo kako se izgovaraju imena iz tih jezika, što znači da npr. ne znamo kako se izgovaraju imena 70-ak višemilijunskih gradova u Kini.

U pravopisu se donose imena država i glavnih gradova te prekomorskih i nesamostalnih područja i područja s visokim stupnjem samostalnosti. Ističe se da su sva imena država i kontinenta hrvatska imena (BMM 2007: 209). Za nekoliko se država preporučuju po dva imena, npr. za državu u Gvinejskome zaljevu preporučuju se imena *Sveti Toma i Princip* te *San Tome i Prinsipe*,²⁰ *Letonija* ili *Latvija*, *Zelenortska Republika* ili *Kapverdski Otoci*.

Načelno je pitanje mogu li se kao službena imena država dopustiti dvostruka rješenja. Uz problem dvostrukosti u imenu države *Sveti Kitts i Nevis* ili *Sveti Kristofor i Nevis* pojavljuje se i problem neprilagođenosti jednoga od rješenja hrvatskomu jeziku (*Sveti Kitts i Nevis*), čime nije poštovano pravilo da su sva imena država hrvatska imena.

3.2.4. U pravopisu IHJJ upozorava se na to da je standardizacija veoma složen i zahtjevan posao: „Način pisanja stranih imena ovisi o pismu kojim je ime izvorno napisano, vremenu preuzimanja imena, stupnju poznatosti i udomaćenosti u hrvatskome jeziku te jeziku posredniku. Stoga je nemoguće dati jasna i jednoznačna pravila koja se mogu primijeniti na sve slučajeve.” (2013: 70).

²⁰ Za tu je državu u knjizi *Hrvatski egzonimi I.* (2016.) predloženo ime *Sveti Toma i Princ*, čime je posve ispunjeno nastojanje da ime države bude egzonim.

Za razliku od pravopisa BMM prema pravopisu IHJJ imena iz svih jezika koji se ne služe latinicom i ćirilicom pišu se prema uobičajenom izgovoru u hrvatskome jeziku, npr. *Hirošima*, *Kjoto*, *Pjongjang*. No dodaje se da se takva imena mogu pisati i prema transkripcijskim i transliteracijskim pravilima za pojedine jezike i pisma, npr. *Pyongyang*, *Hiroshima*, *Kyoto* (IHJJ 2013: 71), a takvo rješenje zbunjuje jer nisu jasni kriteriji upotrebe oprečnih rješenja.

Među suvremenim pravopisima uočeno je i neslaganje u pisanju imena iz država u kojima je uz domaće jezike službeni i engleski ili francuski. Tako se u pravopisu IHJJ navodi ime grada *Singapore*, za razliku od imena države *Singapur*, koje je prilagođeno hrvatskomu jeziku. Takvim rješenjem poštuje se načelo pisanja imena države kao egzonima, a homofonoga imena grada kao endonima, koje dobro funkcionira za imena iz jezika koji se služe latinicom, npr. *Gvatemala* (država) – *Guatemala* (grad). Inače, u Singapuru su službeni jezici engleski, malajski,²¹ kineski i tamilski. U engleskome se za oba objekta upotrebljava ime *Singapore*, a u malajskome *Singapura*. Kako vidimo da pravopis BMM donosi samo lik *Singapur* kao ime države i grada, očito je da konsenzus ne postoji te je potrebno razmisliti o daljnjoj standardizaciji tog imena.

4. Zaključak

Od četvrtoga izdanja Brozova pravopisa (1906.) do danas u pravopisnim se priručnicima donosi načelno stajalište da se imena iz jezika koji se služe latinicom upotrebljavaju ili u izvornome ili u prilagođenome liku te da se ne valja služiti povijesnim egzonimima. Takvo je stajalište u posljednjih stotinu godina dopunjavano i povremeno mijenjano unošenjem rješenja koja uglavnom nisu zaživjela. Bitan zaokret dogodio se u Boranićevu pravopisu iz 1937. godine u kojem se autor zauzimao za fonetsko pisanje zemljopisnih imena iz suvremenih jezika koji se služe latinicom (npr. *Vošinkton*), no već u osmome izdanju iz 1941. propisuje se zadržavanje imenskoga oblika kakav je u jeziku iz kojega su imena uzeta (npr. *Stuttgart*). Pravopisci Cibra i Klaić (1944) izgradili su temelje za standardizaciju imena stranih zemljopisnih objekta. U svoj su pravopisni priručnik unijeli mnoštvo imena iz suvremenih europskih jezika te imena iz japanskoga, kineskoga i arapskoga. Zauzimali su se za to da se imena iz jezika koji se služe ćirilicom, arapskim, kineskim i drugim pismima načelno pišu prema našem izgovoru s upotrebom hrvatskih slova s dijakritičkim znakovima, a ne prema engleskomu ili njemačkomu. Uvažavajući mnoga rješenja iz toga priručnika, u pravopisu MHMS uvodi se transkribiranje zemljopisnih imena iz slavenskih jezika koji se služe latinicom (npr. *Częstochowa* > *Čenstohova*).

²¹ Podsjećamo da se malajski zapisuje latinicom, a kineski i tamilski svojim pismima.

Uz iznesene razlike uvidom u te pravopisne priručnike utvrđen je i nestabilan egzonimski status pojedinih imena za koje autori daju različite preporuke. Primjerice Boranić (1941, 1947) preporučuje ime belgijskoga glavnoga grada *Bruselj*, dok Cipra i Klaić (1944) donose *Bruxelles*. Također se vidi da su neka imena dugo imala, a prema dijelu suvremenih pravopisnih priručnika još imaju status egzonima, a u nekima su taj status izgubila (npr. *Skoplje* u Boranić 1941, 1947, Cipra i Klaić 1944, MHMS 1960, no *Skopje* u BFM 2002, BMM 2007, a *Skopje/Skoplje* u IHJJ 2013).

Kao što je pokazano, suvremeni se pravopisni priručnici donekle razilaze u pravilima o upotrebi imena zemljopisnih objekata izvan Hrvatske. Svi kao posebne prilagođena imena navode egzonime (premda se u svima ne upotrebljava taj naziv), no s obzirom na različitu koncepciju (BMM i AS u pravopisnome rječniku ne donose imena) ne može se utvrditi do koje se mjere podudaraju u procjeni egzonimskoga statusa pojedinih imena.

U pravopisu BFM potiče se standardizacija zemljopisnih imena objekata iz jezika koji se ne služe latinicom bez prilagođivanja hrvatskomu jeziku, tj. uz preuzimanje službenih latiniziranih likova iz jezika iz kojih imena potječu. Pravopisni priručnik AS donosi samo uputu da se imena iz jezika koji se ne služe latinicom u hrvatskome jeziku upotrebljavaju u transliteriranome obliku. U pravopisu BMM donosi se načelno pravilo da se imena iz jezika koji se služe latinicom pišu u izvornome obliku, a iz jezika koji se služe nelatiničnim pismom pišu se ili u transliteriranome ili u transkribiranome obliku. Preporučuje se transkribiranje imena iz većine slavenskih jezika koji se služe ćirilicom te imena iz hebrejskoga, arapskoga, hindskoga, starogrčkoga, latinskoga i novogrčkoga te transliteriranje iz kineskoga i japanskoga. Pravopis IHJJ kod imena iz jezika koji se ne služe latinicom daje prednost pisanju prema uobičajenom izgovoru, a dopuštaju se i transliterirani likovi.

Među jezikoslovnim priručnicima hrvatski pravopisni priručnici najsustavnije se bave pitanjem upotrebe imena za strane zemljopisne objekte u hrvatskome jeziku te su bitno, no zbog malenoga broja imenskih primjera ne mogu biti jedino polazište za standardizaciju zemljopisnih imena. Kako bi se mogla provesti sustavna standardizacija, prijedlog je potrebno načiniti popis zemljopisnih imena prema relevantnim vrelima te ta imena opisati s obzirom na stupanj prilagodbe. Tek nakon izrade popisa može se pristupiti u slučaju dvaju ili više upotrebljavanih likova izboru boljega imenskog lika. U sklopu spomenutoga bilateralnog projekta analizirali smo imena država, među kojima je situacija najjasnija jer je od 198 država samo nekoliko imena o kojima se treba do-

govoriti, imena glavnih gradova te imena ovisnih teritorija. Već pokušaj da se uredi imena zemljopisnih i administrativnih pokrajina²² donosi mnogo više pitanja koja se mogu riješiti samo zajedničkim radom multidisciplinarnе skupine stručnjaka.

Standardizacija imena stranih zemljopisnih objekata svakako bi trebala obuhvatiti i preporuke za sklonidbu imena, u kojoj ima otvorenih i neusklađenih rješenja. Navodimo samo primjere imena *Katar* i *Sijera Leone* za koje jezikoslovni priručnici donose različite genitivne oblike (G *Katra/Katara*, G *Sijera Leonea* / *Sijere Leone* / *Sijere Leonea*). Također bi se u sklopu standardizacije imena trebala osobita pozornost posvetiti tzv. *izgovornim egzonimima*, tj. imenima zemljopisnih objekata izvan Hrvatske koje unatoč izvornom pisanju tradicionalno izgovaramo različito od izgovora u zemlji u kojoj se zemljopisni objekt nalazi, npr. *Arkansas* [arkanzas], *Chicago* [čikago], *Detroit* [detroit], *Michigan* [mičigen], *New Orleans* [nju orlenas], *Washington* [vašinkton] i dr.

Kako bi se riješila takva i ostala pitanja, nužno je što skorije osnovati tijelo za standardizaciju zemljopisnih imena, u kojemu bi bili jezikoslovci,²³ geografi, kartografi, povjesničari, geopolitičari i drugi stručnjaci, te kojemu bi zadaća bila:

- 1) prema zemljopisnim, kartografskim i jezikoslovnim vrelima utvrditi koja se imena za izabrane zemljopisne objekte upotrebljavaju (npr. *Bogota* ili *Bogotá*)
- 2) utvrditi načela standardizacije, pri čemu treba zauzeti stajalište prema stvaranju novih egzonima, odrediti kako prenositi imena iz nelatiničnih pisama – transkribiranjem ili transliteriranjem, uvažavajući postojanje međunarodno prihvaćenih transliteracijskih sustava, te pritom izbjegavati dvostruka rješenja
- 3) izraditi popis službenih preporučenih imena s uputama o njihovoj sklonidbi.

Čini se, stoga, da standardiziranje imena stranih zemljopisnih objekata, uz čuvanje egzonima kao važnoga dijela kulturnoga nasljeđa i jezičnoga identiteta zajednice, ne bi trebala biti samo želja pojedinaca ili manje skupine stručnjaka, nego i cilj kojem bi, u svrhu učinkovitijega funkcioniranja države i očuvanja vlastitoga jezika, trebala težiti šira zajednica.

²² Npr. postoje nedoumice oko pisanja imena *Bretanja*, *Sachsen-Inhalt*, *Saska*, *Kastilja y León*, *Kastilja-La Mancha*...

²³ Kao što je spomenuto, skupina jezikoslovaca okupljena u Vijeću za normu hrvatskoga standardnog jezika već je imala inicijativu za osnivanje povjerenstva za standardizaciju zemljopisnih imena. U sklopu rasprave o ujednačavanju pisanja stranih zemljopisnih imena na 26. sjednici održanoj 2. prosinca 2010. donesene su temeljne smjernice o načelima standardizacije zemljopisnih imena. O zaključcima v. na https://hr.wikisource.org/wiki/Zapisnik_s_26._sjednice_Vijeća_za_normu_hrvatskoga_standardnog_jezika.

Literatura:

a) Pravopisni priručnici:

- AS = ANIĆ, VLADIMIR; SILIĆ, JOSIP. 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Novi Liber – Školska knjiga. Zagreb.
- BFM = BABIĆ, STJEPAN; FINKA, BOŽIDAR; MOGUŠ, MILAN. ⁶2002. *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga. Zagreb.
- BMM = BADURINA, LADA; MARKOVIĆ, IVAN; KREŠIMIR MIĆANOVIĆ. 2007. *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska. Zagreb.
- BORANIĆ, DRAGUTIN. ⁷1937. *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Naklada Jugoslav. nakladnog d. d. „Obnova”. Zagreb.
- BORANIĆ, DRAGUTIN. ⁸1941. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Izdanje Nakladnoga zavoda Banovine Hrvatske. Zagreb.
- BORANIĆ, DRAGUTIN. ⁹1947. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Školska i pedagoška izdanja Nakladnog zavoda Hrvatske. Zagreb.
- BORANIĆ, DRAGUTIN. ¹⁰1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BROZ, IVAN. 1892. *Hrvatski pravopis*. Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu. Zagreb. [Pretisak prvoga izdanja: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb. 2014.].
- BROZ, IVAN. ⁴1906. *Hrvatski pravopis*. Četvrto (nepromijenjeno) izdanje. Priredio Dragutin Boranić. Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. Zagreb.
- CIPRA, FRANJO; KLAJČIĆ, ADOLF BRATOLJUB. 1944. *Hrvatski pravopis*. Izdanje nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare. Zagreb.
- IHJJ = JOZIĆ, ŽELJKO I DR. 2013. *Hrvatski pravopis*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- KUŠAR, MARČEL. 1889. *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga (fonetičkom i etimologijskom)*. Naklada piščeva. Dubrovnik. [Pretisak: Pergamena. Zagreb. 2009.].
- MHMS = *Pravopis hrvatskosrpskog jezika*. Školsko izdanje. 1960. Priredili Jonke, Ljudevit; Stevanović, Mihailo. Matica hrvatska – Matica srpska. Zagreb – Novi Sad.

b) Članci i knjige:

- Abecedni popis država i zemalja i njihovih oznaka*. Hrvatska narodna banka. 2014. <http://www.hnb.hr/propisi/platni-promet/zakonski-propisi/novi-zakonski-propisi/h-prilog-1-odluke-o-trans-racunima-abecedni-popis-drzava-zemalja.pdf> (pristupljeno 23. siječnja 2015.).

- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; HEĆIMOVIĆ, ŽELJKO. 2007. Report of Croatia. *Ninth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names*. New York. http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/9th-uncsgn-docs/econf/9th_UNCSGN_e-conf-98-95-add1.pdf (pristupljeno 2. lipnja 2014.).
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2011. Exonyms as a reflection of cultural heritage. *The Twentieth Session of the East Central and South-East Europe Division of the UNGEGN*. Zagreb. http://ungegn.dgu.hr/ungegn20/27_CRO_ECSEED_Documents_Brozovic_Exonyms.pdf (pristupljeno 2. lipnja 2014.).
- Confirmation of the Definitions. Proceedings of the 16th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Hermagor, 5-7 June 2014* (Name and Place 4). 2015. Ur. Jordan, Peter i Woodman, Paul. Verlag Dr. Kovač. Hamburg.
- CRLJENKO, IVANA. 2008. O pisanju geografskih imena: Neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i kartografskim djelima. *Studia lexicographica* 2/1(2). 77–104.
- CRLJENKO, IVANA. 2013. Obrada toponima u hrvatskim leksikografskim izdanjima. *Studia lexicographica* 7/2(13). 57–88.
- CRLJENKO, IVANA. 2014a. Some older sources for Croatian exonym analysis. *Acta geographica Slovenica* 54/1. 89–100.
- CRLJENKO, IVANA. 2014b. 17. sastanak Radne skupine za egzonime pri UNGEGN-u. *Studia Lexicographica* 8/1(14). 123–127.
- Criteria for the Use of Exonyms. Proceedings of the 17th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Zagreb, 14-16 May 2015* (Name and Place 6). 2016. Ur. Jordan, Peter; Woodman, Paul. Verlag Dr. Kovač. Hamburg.
- Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names. Approaches towards the Resolution of an Apparent Contradiction*. 2007. Ur. Jordan, Peter; Orožen Adamič, Milan; Woodman, Paul. LIT Verlag. Wien – Berlin.
- Geografska imena: Zbornik radova s Prvoga nacionalnog savjetovanja o geografskim imenima*. 2011. Ur. Skračić, Vladimir; Faričić, Josip. Sveučilište u Zadru – Hrvatsko geografsko društvo. Zadar.
- Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. 2002. Ur. Kadmon, Naftali. United Nations Group of Experts on Geographical Names. United Nations Publications. New York.
- Hrvatski egzonimi I*. 2016. Ur. Crljenko, Ivana. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- JORDAN, PETER. 2016. Report of the Working Group on Exonyms. *Twenty-ninth session of United Nations Group of Experts on Geographical Names*. Bangkok. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/29th-gegn-docs/>

- WP/P9_14_Peter%20J%20-%20Report%20of%20the%20Working%20Group%20on%20Exonyms%20UNGEGN.pdf (pristupljeno 20. svibnja 2016.).
- KLADNIK, DRAGO. 2001. *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku*. 2001. Geodetska uprava Republike Slovenije. Ljubljana.
- KLADNIK, DRAGO I DR. 2013. *Slovenski eksonimi*. Geografski inštitut Antona Melika. Založba ZRC. Ljubljana.
- KLADNIK, DRAGO; PERKO, DRAGO. 2013. *Slovenska imena držav*. Geografski inštitut Antona Melika. Založba ZRC. Ljubljana.
- KLADNIK, DRAGO; PERKO, DRAGO. 2015a. *Zbirka slovenskih eksonimov*. Ljubljana. <http://giam.zrc-sazu.si/sl/zbirka/zemljepisna-imena#v> (pristupljeno 12. listopada 2016.).
- KLADNIK, DRAGO; PERKO, DRAGO. 2015b. *Preglednici imen državi in odvisnih ozemelj*. Ljubljana. <http://giam.zrc-sazu.si/sl/zbirka/zemljepisna-imena#v> (pristupljeno 12. listopada 2016.).
- KLADNIK, DRAGO; PERKO, DRAGO. 2015c. *The Gazetteer of Slovenian Exonyms*. Ljubljana. <http://ungegn.zrc-sazu.si/Downloads/THEGAZETTEEROF-SLOVENIANEXONYMS.aspx> (pristupljeno 12. listopada 2016.).
- List of Key Onomastic Terms*. The International Council of Onomastic Sciences. <http://icosweb.net/drupal/sites/default/files/ICOS-Terms-en.pdf> (pristupljeno 1. ožujka 2016.).
- Manual for the national standardization of geographical names*. 2006. Ur. Kerfoot, Helen. United Nations Group of Experts on Geographical Names. United Nations Publications. New York.
- Nazwy państw świata, ich stolic i mieszkańców / Names of countries, their capitals and inhabitants*. 1997., ³2007. Treće izdanje priredili Czerny, Andrzej; Zych, Maciej. Główny Urząd Geodezji i Kartografii / Head Office of Geodesy and Cartography. Warszawa.
- Resolutions Adopted at the Ten United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names*. Priredili Natural Resources Canada. http://ksng.gugik.gov.pl/english/files/UN_resolutions.pdf (pristupljeno 9. travnja 2015.).
- Službena skraćena i puna imena država na hrvatskom i engleskom jeziku – prema dokumentima Ujedinjenih naroda*. ⁵2012. Priredio Bakotić, Božidar. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. Zagreb.
- Technical reference manual for the standardization of geographical names*. 2007. Ur. Kerfoot, Helen. United Nations Group of Experts on Geographical Names. United Nations Publications. New York.

Technical Terminology Employed in the Standardization of Geographical Names. 1984., ²1987. Department of Conference Services Translation Division. New York.

The Great Toponymic Divide. Reflections on the definition and usage of endonyms and exonyms. 2012. Ur. Woodman, Paul. Head Office of Geodesy and Cartography / Główny Urząd Geodezji i Kartografii. Warszawa.

The Quest for Definitions. Proceedings of the 14th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Corfu, 23-25 May 2013 (Name and Place 3). 2014. Ur. Jordan, Peter; Woodman, Paul. Verlag Dr. Kovač. Hamburg.

Trends in Exonym Use. Proceedings of the 10th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Tainach, 28-30 April 2010 (Name and Place 1). 2011. Ur. Jordan, Peter i dr. Verlag Dr. Kovač. Hamburg.

Uputa o upotrebi slovnih kratica i brojčanih oznaka za zemlje i novčane jedinice u platnom prometu s inozemstvom. 1994. Narodna banka Hrvatske. NN 48/94. <http://narodne-novine.nn.hr/> (pristupljeno 11. travnja 2015).

Urządowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych. 2011. Priredili Czerny, Andrzej; Zych, Maciej. Główny Urząd Geodezji i Kartografii. Warszawa.

Urządowy wykaz polskich nazw geograficznych świata. 2013. Priredio Zych, Maciej. Główny Urząd Geodezji i Kartografii. Warszawa.

ZYCH, MACIEJ. 2011. Standardization of geographical names in Poland. *Twenty-sixth session of United Nations Group of Experts on Geographical Names.* Vienna. http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/26th-gegn-docs/WP/WP25_Standardization%20of%20geographical%20names%20in%20Poland.pdf (pristupljeno 5. svibnja 2016.).

c) Mrežni izvori:

Arbeitsgemeinschaft für Kartographische Ortsnamenkunde. <http://www.oeaw.ac.at/ako/> (pristupljeno 30. ožujka 2016.).

Geographical Names Board of Canada. <http://www.nrcan.gc.ca/earth-sciences/geography/place-names/about-geographical-names-board-canada/9174> (pristupljeno 2. travnja 2016.).

https://hr.wikisource.org/wiki/Zapisnik_s_26._sjednice_Vijeća_za_normu_hrvatskoga_standa_rdnog_jezika (pristupljeno 23. svibnja 2016.).

Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej. <http://ksng.gugik.gov.pl/ksng.php> (pristupljeno 1. travnja 2016.).

Komisija za standardizaciju zemljepisnih imen. http://www.gu.gov.si/si/devlovnopodrocja_gu/projekti_gu/komisija_za_standardizaciju_zemljepisnih_imen/ (pristupljeno 4. travnja 2016.).

- Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.lzmk.hr/hr/leksikografska-djelatnost> (pristupljeno 17. srpnja 2016.).
- Permanent Committee on Geographical Names. <https://www.gov.uk/government/groups/the-permanent-committee-on-geographical-names> (pristupljeno 1. travnja 2016.).
- Permanent Committee on Place Names. <http://www.icsm.gov.au/cgna/index.html> (pristupljeno 30. ožujka 2016.).
- Ständiger Ausschuss für geographische Namen. http://www.stagn.de/DE/Home/home_node.html (pristupljeno 2. travnja 2016.).
- Stednavneudvalget. <http://www.stednavneudvalget.ku.dk/> (pristupljeno 1. rujna 2016.).
- UNGEGN Working Group on Exonyms. <http://ungegn.zrc-sazu.si/> (pristupljeno 17. svibnja 2016.).
- United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN). <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/> (pristupljeno 15. svibnja 2016.).
- United States Board on Geographical Names. <http://geonames.usgs.gov/> (pristupljeno 2. travnja 2016.).

A Contribution to the Standardization of Names of Foreign Geographical Features in Croatian Language

Abstract

The focus of the article is the standardization of names of foreign geographical features in Croatian language. For these geographical features, we generally use (1) a foreign, i.e. original name, (2) a name adapted to the Croatian language, i.e. an adapted name (3) Croatian name for a certain feature, i.e. an exonym.

As the United Nations Group of Experts for Geographical Names (UNGEGN) has recommended the limitation of the use of exonyms and has discouraged establishing new ones since 1972, it became a necessity to define exonyms, to register and list them, and to determine the methods of standardization of names that appear in various forms, causing them to be unsystematically used in certain languages.

In the first part of the article authors are describing the practice of standardization of geographical names on international, as well as national levels (authors introduce two examples for the latter: in Slovenia and Poland). Second

part of the article presents the analysis of historical and contemporary Croatian orthographies – the linguistic publications that undoubtedly had the most important role in past efforts in the process of standardisation of geographical names in Croatian. The authors draw attention to the necessity of establishing the commission for the standardization of geographical names, as soon as possible. This would indisputably help to evade the current inconsistencies in the use of various names for the same geographical features. The commission in question should bring together linguists, geographers, cartographers, historians, geopoliticians and other experts.

Ključne riječi: standardizacija, imena stranih zemljopisnih objekata, egzoniimi, UNGEGN
Keywords: standardization, exonym, names of foreign geographical objects, UNGEGN

